

КРУКІВСЬКА О. В.

Відділ міжнародних зв'язків державного підприємства «Укрпошта»

КРУКОВСЬКИЙ В. І.

Київський національний економічний університет

КОНЦЕПТ, ТЕРМІН, ДЕФІНІЦІЯ І СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ДИСКУРС

Стаття присвячена еволюції поняття «концепт» у термінології та її впливу на спеціалізований (офіційний) дискурс, аналізу комунікативно-прагматичних особливостей понять: термін, концепт і дефініція у спеціалізованому дискурсі, методам їх побудови.

Ключові слова: термін, концепт, дефініція, спеціалізований дискурс, прототип.

Статья посвящена эволюции понятия «концепт» в терминологии и ее влиянию на специализированный дискурс, анализу коммуникативно-прагматических особенностей понятий: термин, концепт, дефиниция в специализированном дискурсе, методам их конструирования.

Ключевые слова: термин, концепт, дефиниция, специализированный, прототип.

The article is dedicated to the evolution of the notion “concept” in the terminology and its impact on specialized discourse, analysis of communicative and pragmatic features of the notions: term, concept and definition in specialized discourse, methods of its construction.

Key words: term, concept, definition, specialized discourse, prototype.

Постановка загальної проблеми. Еволюція сучасного світу в напрямку глобалізації ще більше зблизила реалії і слова. Технічні та наукові терміни, які позначають концепти, обов'язково визначені дефініціями, мають зазвичай однаковий універсальний референт у різних країнах, а значить і відповідний точний мовний еквівалент у тій чи іншій мові. Офіційний (зокрема, юридичний) світ інакший, кожна правова система характеризується своєю фундаментальною особливістю, оскільки вона розвивалася в особливому національному контексті і повинна відповідати очікуванням певної спільноти, тому міжнародні термінологічні норми [1] тут не мають застосування. Юридичні концепти, позначені однаковими термінами у різних країнах, мають свою специфіку, тому що право – це вираження особливостей тієї чи іншої культури на найвищому рівні. Вивчення особливостей права, наприклад, законодавства Франції як специфічної соціальної діяльності в умовах реального світу необхідне для правильного розуміння, інтерпретації та перекладу законодавчих текстів і завжди є **актуальним**. Законодавче мовлення дозволяє говорити про конкретний намір законодавця і відповідні йому вербальні й невербальні засоби вираження.

Відповідно, метою даної роботи є дослідження комунікативно-прагматичних особливостей понять: концепт, термін та дефініція у французькому законодавчому дискурсі, які ще недостатньо досліджені в українській романістиці.

А відтак, **об'єктом** цієї розвідки є французький законодавчий дискурс як система висловлень, націлених на встановлення чи застосування правничих норм у законі.

Предметом дослідження є комунікативно-прагматичні особливості понять концепт, термін та дефініція у французькому законодавчому дискурсі.

Наше **завдання** – розглянути деякі теоретичні положення термінології, зокрема, еволюцію поняття «концепт» та її впливу на право, виявити відмінність між терміном і концептом, між концептом і дефініцією у термінології і праві, схарактеризувати особливості юридичних концептів, методи їхньої побудови, вяснити роль і функції легальної дефініції (ЛД) у французькому законодавчому дискурсі.

Матеріалом дослідження слугують тексти французького Цивільного і Карного кодексів.

Актуальність дослідження, аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження визначається постійно зростаючим інтересом лінгвістики до юридичного мовлення у зв'язку з найбільшою кількістю лексичних новоутворень, що знаходяться в ньому, його високою культурною маркованістю, особливо тісному зв'язку з правничою системою, що вимагає його правильного розуміння для забезпечення успішності комунікації.

Питання вимог до юридичних термінів, концептів і, опосередковано, до дефініцій неодноразово перебували в центрі уваги як правознавців, так і лінгвістів – українських (В.Д. Бабкін, Е.Т. Дерді, Л.А. Капанадзе) і французьких [J.-L. Bergel, G. Cornu, A. Rey). Правознавці вивчають їх у рамках законодавчої техніки і оцінюють під кутом зору адекватності, системності, загальновизнаності, усталеності й відповідності формулюванню того чи іншого закону чи кодексу. Для лінгвістів вони становлять інтерес як один із фрагментів мовної картини світу, зумовлений національно-культурною і прагматичною специфікою, потребами узгодженості із загальномовними нормами. Наш аналіз виявив розбіжності в поглядах на співвідношення між юридичним поняттям і юридичним терміном. Одні правники й лінгвісти

ототожнюють їх. Так, для О.Н. Власенка «поняття – це коротке найменування явища» [2:211], а для Е.Т. Дерді юридичний термін – це «одиниця мови, що виражає специфічне поняття, яке належить теорії та практиці юриспруденції» [3:8]. Інші дослідники акцентують відмінності між поняттям і терміном у праві. Наприклад, О. О. Деревін пише: «Юридичне поняття відображає загальні й істотні ознаки певного явища правової дійсності, а термін слугує його найменням» [4:21]. А. В. Хворостякіна, підтримуючи цю думку, робить наголос на генезі юридичного терміна, який належить «до числа категорій лінгвістики. Призначення цього слова дати наймення відповідному поняттю» [5:63]. Для третіх юридичний термін «відноситься до форми права (він інформує інтерпретатора тексту нормативного акту про закріплення в ньому певного права)» [6:33]. Цілком очевидно, що тут ми бачимо дискусію про співвіднесеність термін / концепт, тобто одні дослідники розглядають юридичне поняття як відмінне від терміна, інші – як синонім юридичного терміна. Одні термінологи розмежовують поняття і категорію, інші їх ототожнюють. Правники схильні вважати, що «терміни не визначаються, а пояснюються, визначаються виключно поняття» [7:154]. Але і правознавці, і лінгвісти підкреслюють важливість ролі дефініцій, твердячи, що «розкриваються поняття за допомогою дефініцій, за посередництвом яких ілюструється їхній зміст» [2:213]. Так, Г. Грегуль говорить: «Сутність названого юридичним терміном поняття має обов'язково розкривати дефініція» [8:287]. При цьому семантизація ЛД розглядається як «ментальна операція, за допомогою якої розкривається зміст юридичних понять» [4:22]. Н.М. Вопленко, у свою чергу, визначає правові означення як «чіткі лаконічні судження законодавця про сутність правових явищ, що закріплюють у загальному вигляді ознаки тієї чи іншої правової категорії» [6:128].

Підсумувати цю ситуацію можна словами О. О. Деревіна, який із сумом констатує: «В юридичній науці і в юридичній практиці існує безлад у трактуванні поняття, терміна і розумінні означення. Багато авторів підмінюють у своїх міркуваннях поняття і термін» [4:24]. Наша позиція з цього питання полягає в тому, що термін і поняття (концепт) невіддільні при лінгвістичному аналізі, хоча вони і нетотожні: поняття – ментальна операція, термін – лінгвістична операція позначення поняття. Щодо співвідношення: дефініція – поняття, то ми підкреслюємо, що дефініція вужча за поняття. Необхідно також відзначити, що у

вітчизняній лінгвістичній і юридичній літературі частіше вживається термін «поняття», а не концепт, до того ж намітилася тенденція до їх розмежування. Зокрема, Ю.З. Узун, аргументуючи перевагу концепту над поняттям, пише: «Поняття неспроможне фіксувати змінність змістів. При визначенні смислу за допомогою поняття різноманіття тлумачень зникає ..., що потребує введення категорії «концепт» [9:10]. З іншого боку, зарубіжні дослідники зауважують, що право не визначилось остаточно, чи існує відмінність між концептом, поняттям і юридичною категорією. Наприклад, для Х. Віоу юридичне поняття – це термін, стосовно якого доктринальна систематизація змогла встановити імплікацію певного числа правових регуляторних ефектів, а юридичний концепт – «конструкція, що супроводжує, окреслює функціонування понять» [10:56]. Тут Х. Віоу солідарний із окремими вітчизняними правниками (див. вище) в підході до терміна і поняття, що підтверджує правомірність загальної тенденції до невіддільного їхнього аналізу. У теоретичних розвідках юридична категорія часто виступає як синонім концепту. Ельза Пік наводить ознаки, властиві юридичному концепту, на її думку, релевантні для теоретиків права: 1) Право, посилаючись на концепт, «юридизує» або «позитивує» певні соціальні репрезентації. Воно будує свої юридичні концепти через концепти, засновані поза ним (наприклад, у філософії). 2) Доктрина спроможна відігравати центральну роль в утвердженні юридичного концепту [11:64]. Дослідниця відзначає як основні такі характеристики юридичних концептів: юридичний ефект і тенденція до мінливості, при цьому підкреслює, що юридичний ефект концепту необхідний для інтенціонала концептів у праві [там само: 65], що ж до мінливості концептів, то їхню схильність до зміни, до варіативності вона ставить у залежність від впливу юриспруденції, адже юридичні концепти модифікуються при кожному застосуванні [12]. Законодавчі поняття, навіть якщо вони чітко визначені, ніколи не залишаються непорушними, зафіксованими навечно законодавцем, навпаки, вони «приречені» на розвиток у залежності від послідовних застосувань, на що ми будемо постійно звертати увагу в подальшому викладі нашого дослідження. Законодавче поняття набуває свого змісту в конкретних фактах і щоразу будується заново. Конституанти дефініції, яка невідворотно вирізняється неповнотою, мають знову й знову розгортатися в кожному конкретному випадку. Отже, у праві спостерігаються ті самі реформаторські тенденції, що й у термінології

загалом. Видається, що термінологія й право змушені проходити один і той самий шлях еволюції й втягуються в русло інновацій у філософії, лінгвістиці, когнітивних науках, де вони черпають свою концепцію «концепту». Проте хоча термінологія пом'якшила поняття концепту, застосувавши прототипний підхід, залишається одна важлива її відмітна риса, пов'язана з призначенням термінології – зафіксувати (заморозити) концепти в дефініціях, а специфіка права змушує процес концептуалізації тривати безперервно.

Результати дослідження. Концепт, який є основою термінологічного процесу, розглядається як позначуване, отже, як одиниця мови [13]. Обираючи інструментом опису одиниці, спроможні оптимально пояснювати різні види мисленнево-мовленневої діяльності людини, що охоплюють знання і ментальну репрезентацію, когнітивістика своїм «*tertium comparationis*» визначила «концепт» [14]. Дефініцій концептів існує багато [15:409-421], зупинимось на тих із них, які можуть прислужитися в процесі нашої роботи. У когнітивній науці концепт розглядається як ментальна сутність, що має психічну і мовну сторони, з погляду людської психіки – це об'єкт ідеальної природи, образ, який втілює певні культурно зумовлені уявлення носія мови про світ, а також прообраз, прототип, «ідея» групи похідних понять, орієнтир у їх використанні і в той же час, оскільки реальність відбивається у свідомості не безпосередньо, а через мову, концепт має певне ім'я [16:35]. У вітчизняній когнітивній лінгвістиці концепт розглядається як багаторівнева система, яка охоплює як усвідомлювані, так і неусвідомлювані компоненти [14].

У французькій мові, філософії, логіці, лінгвістиці й епістемології концепт розуміється як «акт мислення і об'єкт мислення (ідея) абстрактні й загальні» [17]. Відомий французький лінгвіст А. Рей, один із керівників редакції тлумачного словника *Le Petit Robert*, не вбачає різниці між концептом і поняттям [17], хоча відмінність між цими двома термінами істотна. Насамперед вони різні генетично: походження поняття перцептивне, базується на прагматичному досвіді, який дозволяє носієві мови узагальнювати аналогічні предмети і явища в одне слово, тоді як виникнення концепту пов'язане з науковими методами аналізу явищ, з порівнянням, дедукцією й узагальненням великої кількості різнорідного матеріалу з метою розподілу відповідних понять за концептуальними полями, а відтак – для формування концепту у

певній ділянці знання, науці чи культурі [14].

Натомість інший французький лінгвіст І. Жантійом [18] концепт пов'язує з термінологією, а поняття – із загальною лексикою, відзначаючи, що поняття є описом змісту у лексикографії, а концепт повністю визначається дефініцією. Термінологи довгий час вагалися, вибираючи між уживанням термінів «поняття» чи «концепт» аж поки у 1968 році не домовилися зупинитися на терміні «поняття» [1], який характеризувався усталеністю дефініції, а саме: «Ментальна конструкція, вживана для класифікації індивідуальних предметів зовнішнього або внутрішнього світу шляхом більш-менш довільного «абстрагування» [1:7]. Термінотворення відбувається виключно ономасіологічним шляхом, тобто йде від концепту до знака (імені). Хоча термін має ще сигніфікативну й когнітивну функцію, а не лише номінативну. Отже, термінологія ґрунтувалася на Вустерській концепції [19], дуже близькій до класичного погляду, який нас відсилає до Аристотеля у філософії і до К.-Л. Халл у психології (термінологія як опис необхідних і достатніх дефінітивних ознак, як відношення: гіперонім – гіпонім) [20]. Ця концепція довгий час, аж до 2000 року, залишалася нормою ISO [1], проте зазнала гострої критики і була поставлена під сумнів. Критикують її за те, що вона не бере до уваги крайні випадки та розпливчасті поняття. Скажімо, якщо вважати, що концепт Y – гіпонім концепту X , то дефінітивні ознаки концепту X мають міститися в концепті Y , і просто порівнявши ці ознаки, можна легко переконатися, чи пов'язані ці два концепти гіперо-гіпонімічними відношеннями. Відомо, проте, що вирішити це інколи проблематично, оскільки не кожен готовий погодитися з категоризацією певних прикладів. Можна зауважити, що це залежить від ступеня знань про концепт, до того ж знання можуть бути хибними, ймовірно також існування, поряд із загальним, технічного концепту (один у мові, інший у науці, скажімо – закон у мові і закон у праві).

Ще серйозніша критика пов'язана з дефінітивними ознаками. Відомо, що класичний підхід ґрунтується на твердженні, що кожен концепт можна визначити на основі необхідних і достатніх умов (НДУ). Проте десятки років, витрачених на аналіз, не призвели до виявлення дефінітивних ознак багатьох концептів, ілюстрацією чого служить відомий приклад Л. Вітгенштейна про невдалі спроби дати класичну родо-видову дефініцію концепту «гра» [21]. Але чи справді ці

міркування вселяють сумнів щодо придатності класичної теорії? На це можна заперечити, що, хоч наразі цих дефінітивних ознак ніхто не виявив, проте вони існують. Наведені закиди мають емпіричний характер, але насправді не можна не помітити, що загалом така критика порушує теоретичні засади вустерського бачення концепту. Метод НДУ майже не враховує виявлений Е. Рош ефект типовості (всі концепти класів повинні бути однакові, тому що складаються з однакових ознак) і можливість використання для категоризації ознак концепту недефінітивних ознак [22]. Побачивши прояви беззаперечних недоліків класичної теорії НДУ, «нові» теоретики поставилися до цього надто чутливо і відвернулися від неї [23]. Розглянемо їхні погляди докладніше.

У термінології вважається, що концепт є довербальною репрезентацією об'єкта, який ще не має значення, притаманного готовому знакові [17:95]. Так, у наукових дослідженнях існує думка, що, на відміну від загальноновживаної лексики, де зміст і форма взаємозумовлені, концепти існують незалежно від термінів [там само:95]. Опис системи концептів наукового знання звичайно відбувається в два етапи: на першому проводиться виявлення системи концептів, яка використовується при побудові системи значень; на другому – розробка системи термінів [там само:96], у зв'язку з цим у термінології прийнято розглядати концепт незалежно від його назви або термінологічного позначення.

«Нова теорія» Р. Теммерман як альтернативу пропонує вивчення концепту, засноване на трьох засадах: а) відмова від верховенства концепту, відірваного від мовлення і спеціалізованих текстів; б) висування на перший план моделі розуміння й прототипного опису концепту; в) визначення фундаментальної відмінності між концептом і позначуванним [23:74]. Проте основними для прихильників нових теорій є менталізм і об'єктивізм, які становлять філософську базу загальної теорії термінології, а ідея, що реальність може мати певну, незалежну від людського мислення, раціональну структуру і що концепти існують до їх пізнання людиною, відкидається повністю. У такий спосіб усвідомлення ролі у формуванні концептів людського духу, як і тіла, значно просунулося вперед. Наскільки концептуалізація не може обійтися без людського духу й тіла, настільки вона не може обійтися без мовлення, а пізнання світу неможливе без слів – ось чому ці всі нові теорії відмовляються від виключно ономазіологічної перспективи. Концепт

перестає бути вихідною точкою аналізу і поступається місцем терміну, повноцінному мовному знаку.

Р. Теммерман пропонує залишити підхід через смисл (*meaning approach in the sense given to this by traditional terminology*) і замінити його інтенціональним підходом (*understanding approach*), сфокусованим на терміні і його текстових виявах [23:76]. Для соціотермінологів висновок абсолютно очевидний: концепт є одиницею мислення, лінгвістично, культурно й соціально визначеною. Наприклад, Ф. Годен не погоджується з існуванням розриву між мовленням і концептуалізацією, для нього концептуалізація невід’ємна від слів, оскільки структура концептів текстова: «побудова концепту не зводиться лише до акту визначення, оскільки неможливо відірвати концепт від сукупності його вживань», – пише він у статті під красномовною назвою «Термінологія в тіні концепту» [24:605]. Концепти існують не самі по собі, а лише в мовленні, з моменту свого утворення термін набуває значення, прив’язується до концепту в конкретній галузі (домені) і в такий спосіб стає невіддільним від концепту, що його він позначає. Отже, цілком виправдано твердити про визначення термінів, оскільки дефініція і акт визначення скоріше зв’язані з терміном, аніж з концептом. Звідси вживання виразів: *définir un terme, la définition d’un terme, le terme défini, i m. in.* [17:122]. **«Термінологія зазнає протягом останніх кількох років важливого лінгвістичного повороту.** Сьогодні більше цікавляться словами та їх уживанням у дискурсі, ніж пізнанням речей, що їх вони денотують», – зазначає К.Рош [25:10]. **«Aujourd’hui être et être dit et non plus être pensé»**, – продовжує вона [там само]. І це тому, що термінологія є насамперед мовним явищем.

Р. Теммерман не береться визначати нові догми, але чітко виражає нові принципи, до яких слушно приєднатися: Пропозиція 1. Емпіричний об’єкт текстової лінгвістики – текст є вихідною точкою лексичного опису, треба йти від тексту до терміна. Теоретичні засади термінології повинні базуватися на текстовій лінгвістиці. Пропозиція 2. Термін є конструктом, продуктом проведеного лінгвістом-термінологом аналізу, вибір якого керується подвійним прагненням доцільності [23:158]. Отже, завдання лексичного опису – це робота по фіксації, стабілізації, уніфікації значення, результатом якої є термін. Мова йде про побудову стабільного значення на основі явних окурєнцій у тексті, тобто про

використання герменевтичного підходу, сфокусованого на тексті і на його інтерпретації. **Дефініція, безумовно, текстове явище, вивчається лише в тексті** [26]. Таким чином, концепт структурується на основі прототипу, а не на основі необхідних і достатніх умов (хоча цей метод також використовується за необхідності, напр.: « *La tutelle, protection due à l'enfant, est une charge publique* » [2: a.427]). Така структурована репрезентація на основі прототипу є гнучкою, дозволяє легко адаптувати її до розвитку галузей при збільшенні знань, це забезпечує сприйняття її термінологією [23: 65].

Мета у права й термінології спільна – формування дефініції, проте, як підкреслюють правознавці, в жодному разі загальна термінологія не повинна визначати значення юридичного терміна [27:136]. Але щоб точно оцінити параметри конкретного представлення концепту, все ж доцільно порівняти дефінітивну практику в обох дисциплінах, що дозволить визначити реальну дистанцію між правом і термінологією для цієї галузі, а отже можливості методологічних зближень. Зіставлення термінологічної дефініції в класичному розумінні з легальною виявило як спільні риси, так і відмінні.

Спільні ознаки. Суто формальні збіги різногалузевих дефініцій визначаються традиційним переважанням формулювань Аристотелевої моделі, попри те, що доцільність відхилень від неї визнана як у термінології, так і в праві. Обидві терміносфери зазнали впливу філософської думки Аристотеля і в плані логічної структури дефінієнса. Техніка розробки поняття в ЛД, що передбачає аналіз концепту і вивчення логічних зв'язків між окремими концептами, цілком уписується в класичну логіку, ця схема притаманна і канонічній термінологічній дефініції.

В обох дисциплінах допускаються й стимулюються відхилення: або внаслідок теоретичного оновлення (зокрема в термінології), або з використанням менш суворих дефінітивних правил. Так, Ф. Хейд визнає, що ЛД не завжди має Аристотелеву форму: «У цьому випадку предметом дефініції не є фундаментальні поняття права, тому вона будується не через найближчий рід, а шляхом пояснення» [12:81]. Наприклад, юридична категорія «злочинів» базується на понятті «тяжкості» злочину, хоча поняття «тяжкість» не визначено французьким законодавцем, адже воно позначене суб'єктивним підходом до об'єкта. Але якщо законодавець погоджується, що

кримінальна поведінка є більш-менш тяжким зазіханням на встановлений соціальний порядок, то поняття «тяжкості» долучиться до понять характерної прототипності правової категорії.

Можливість послаблення вимог до будови ЛД не сприймається, однак, засадами семантизації термінів загальної теорії термінології [11:65]. До решти спільних рис легальної й термінологічної дефініцій можна віднести те, що предметом визначення в кожній із них виступає концепт, а дефініції мають характер стипулятивних, обидві базуються на корпусі висловлень. Отже, легальна і термінологічна дефініції, розглядаючи поняття своєї сфери переважно в аспекті Аристотелевої моделі, на перший погляд, видаються дуже близькими, але це лише видимість – розбіжності між ними досить істотні.

Основні відмінності. Будь-який юридичний термін відноситься до концепту, властивому національному закону. Проте у межах ЛД виступає не загальний концепт, спільний для всіх громадян країни, а тим більше світу, а концепт, визначений законодавцем, тому міжнародні термінологічні норми тут не мають застосування. Юридичний концепт того чи іншого терміна в кожній країні має свою специфіку.

Для ЛД характерні висловлення, що починаються запереченням. Хоч у термінології не прийнято визначати концепт у такий спосіб [1], проте в законодавчому дискурсі ця заборона нерідко порушується.

З іншого боку, **легальна дефініція має деонтичну (нормативну) функцію, якої термінологічна дефініція не має**, що пов'язано зі статусом ЛД у законодавчому дискурсі. Порівняймо: для лексикографічної чи навіть термінологічної дефініції тлумачення слова *винороб* буде «той, хто робить вино» [3], а в рамках права *винороб* – «той, хто має контракт на виробництво вина...», оскільки в законодавстві переважає аспект правочинства. **Функція ЛД передбачає вираження позиції щодо реальності**, що водночас є її найсуттєвішою ознакою. Проте насправді легальні дефініції не завжди відповідають реальності, як це показав Д. Бурсьє у відомій статті «Аргументація в праві, або чи може жаба бути рибою?», самий іронічний заголовок якої нібито припускає можливість права жаба стати рибою [28]. Беручи участь у побудові законодавчого дискурсу необхідної структури, ЛД набувають специфічного у порівнянні з термінологічними дефініціями статусу, тому що умови дійсності й критерії організації змісту одночасно формальні й аргументативні. Звичайно, завдяки своєму приписному

характерові, термінологія, в тому числі правова, втягує «реальність» у свої конструкції, виходячи з власних потреб і вимог, проте право спроможне дистанціюватися від реалій і навіть усувати їх, тоді як термінологія залишається тісно прив'язаною до об'єкта (референта). Право – це «інший світ», його перформативні тексти трансформують дійсність аж до повного її скасування. Абстракція, яку репрезентує право, є таким же представленням реалії, як і інші [10:47]. Праву доступна «гра» з дефініціями, коли одним поняттям охоплюються дуже різні реалії. Термінологія не може собі дозволити таких «фантазій», бо ця наука характеризується особливими зв'язки з дійсністю, розкриваючи сутність предмета [там само].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення еволюції «концепту» в термінології і праві показало: 1) паралельність зміни підходів до побудови концептів у обох дисциплінах: перехід від терміна «поняття» до терміна «концепт», від ізольованого до текстуального, від виключно Аристотелевої моделі до прототипної (когнітивної); 2) подібності: конвенційний характер, перевага родовидової форми; 3) відмінності: міжнародний характер термінологічної дефініції, національний – легальної; фіксованість, закритість – термінологічної, гнучкість, відкритість – легальної; монореферентність – термінологічної, багатореферентність – легальної, а також деонтичний (нормативний) характер останньої.

В методологічному плані між двома науковими сферами (правом і термінологією) є спільні ознаки: текстовий підхід до аналізу дефініцій (виявлення різних уживань досліджуваного поняття й складання їх переліку) і прототипний (когнітивний) метод побудови концепту.

ЛІТЕРАТУРА

1. *ISO 704: 2000. Travaux terminologiques : principes et méthodes.* – [2e éd]. Genève : ISO, 2000. – 41 р. 2. *Власенко Н. А.* Правовые понятия и нормотворчество / Николай Александрович Власенко // Законотворческая техника современной России (состояние, проблемы, совершенствование) : сб. ст. / под ред. В. М. Баранова. – Нижний Новгород : Статут, 2007. – С. 211–226. 3. *Дерді Е. Т.* Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Емма Тіберівна Дерді. – К., 2003. – 21 с. 4. *Деревин А. А.* Определеение юридических понятий / Андрей Андреевич Деревин // Академический юридический журнал / отв. ред. А. И. Татаркин. – Екатеринбург : Урал. гос. юр. акад. – 2009. – № 1(15) (январь-март). – С. 20–25. 5. *Хворостякіна А. В.* Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії / А. В. Хворостякіна // Вісник Академії правових наук України / відп. ред. О. Г. Кальман, Л. В. Дорош. – К.: Вид-во Акад. прав. наук

України, 2004. – № 2. – С. 61–71. 6. *Вопленко Н. Н.* Правовые дефиниции в современном российском законодательстве / Наталья Николаевна Вопленко // Вестник Нижегородского государственного университета / отв. ред. Л. Ф. Суходеева. – Нижний Новгород : Изд-во Нижег. ун-та, 2008. – № 52. – С. 126–131. 7. *Москаленко И. В.* Гражданско-правовые дефиниции (методологический аспект) : дис. на соискание учен. степени канд. юрид. Наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право» / Игорь Васильевич Москаленко. – М., 2003. – 231 с. 8. *Грегуль Г.* Вимоги до юридичних термінів / Григорій Грегуль // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка» / відп. ред. Й. М. Пейрович. – Серія «Проблеми української термінології». – Львів : Вид-во нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2008. – № 620. – С. 285–294. 9. *Узун Ю. В.* Концепт "громадянське суспільство" в історії та теорії політичної думки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія» / Юлія Вадимівна Узун. – Одеса, 2002. – 16 с. 10. *Bioy X.* Le concept de la personne humaine en droit public. Recherche sur le sujet des droits fondamentaux / Xavier Bioy. – P. : Dalloz, 2003. – 245 p. 11. *Pic E.* Faire de la terminologie en droit / Elsa Pic // Cahiers du Ciel 2007–2008. – P. : Sorbonne, 2008. – n. 5. – P. 57–69. 12. *Haid F.* Les notions indéterminées dans la loi / Franc Haid // Langages. – P. : Larousse, 2008. – Vol. 104, n. 4. – P. 79–122. 13. *Larivière L.* Comment formuler une définition terminologique / Louise Larivière // Meta : journal des traducteurs. – Montréal : Presses Universitaires de Montréal, 1996. – 41 (3). – P. 405–418. 14. *Ясіновська О.* Про межі концепту у сучасній когнітивній лінгвістиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.franco.lviv.ua/faculty/Phi. 15. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2008. – 711 с. 16. *Depecker L.* Entre signe et concept. Éléments de terminologie générale / Loïc Depecker. – P. : Presse Sorbonne nouvelle, 2005. – 198 p. 17. *Rey A.* La terminologie : noms et notions / Alain Rey. – [2- éd. corr.]. – P. : PUF, 1992. – 127 p. 18. *Gentilome Y.* Regards sur la terminologisation en lexicologie / Yves Gentilome // Meta : journal des traducteurs. – Montréal : Presses Universitaires de Montréal, 1994. – Vol. 39, n. 4. – P. 546–560. 19. *Wuster E.* L'étude scientifique générale de la terminologie, zone frontalière entre la linguistique, la logique, l'ontologie, l'informatique et les sciences des choses / Eugen Wuster // Dans Textes choisis de terminologie. Fondements théoriques de la terminologie. – Québec : Girsterm, 1981. – P. 57–114. 20. *Hull C.* Principles of Behavior / Clark Hull. – N. Y. : Appleton-Century-Crofts, 1943. – 422 p. 21. *Витгенштейн Л.* // Философские работы / Людвиг Витгенштейн ; [пер. с нем. М. С. Козловой и Ю. А. Асеева]. – Ч. 1. – М. : Гнозис, 1994. – 612 с. 22. *Rosh E.* Principles of categorisation in cognition and categorisation / Elisabeth Rosh // E. Rosch and B. Lloyd (Eds.), Cognition and Categorization. – New Jersey : Millsdale Lawrence Erlbaum ars., 1978. – P. 27–48. 23. *Temmerman R.* Towards new ways of terminology description. The sociocognitive approach / Rita Temmermann. – Amsterdam : J. Benjamins, 2000. – 258 p. 24. *Gaudin F.* Terminologie à l'ombre du concept / François Gaudin // Meta : journal des traducteurs. – Montréal : Presses Universitaires de Montréal, 1996. – T. 1, n. 41. – P. 604–621. 25. *Roche C.* Le terme et le concept : fondement d'une ontoterminologie [Електронний ресурс] / Christophe Roche // TOTh 2007. – Terminologie & Ontologie. Théories et applications. Anney 1-er juin 2007. – P. : Institut Porphyre, 2007. – P. 1–22. – Режим доступу : <http://ontology.univ-savoie.fr>. 26. *Slodzian M.* Pour une terminologie textuelle / Monique Slodzian, Didier Bourigault // Terminologies nouvelles. – P. : La Maison du dictionnaire, 2000. – Vol. 19. – P. 29–32. 27. *Cornu G.* Linguistique juridique / Georges Cornu. – P. : Montchrestien, 1990. – 412 p. 28. *Boursier D.* Argumentation et définitions dans le droit ou les grenouilles sont-elles des poissons? / Danièle Boursier // Langages. – P. : Larousse, 1976. – V. 14, n. 42. – P. 115–227.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *C. civ.* – Code civil. – [107e éd.]. – P. : Dalloz, 2008. – 707 p. 2. *C. pén.* – Code pénal. – [101e éd.]. – P. : Dalloz, 2008. – 2381 p. 3. *Le Petit Robert.* – P., 2007. – 1207 p.